

Kmetijska proizvajalka v vasi in v komuni

Cvetka Vodopivec

Družbena sredstva, ki jih vlagamo v kmetijstvo, vse bolj omogočajo, da se kmetijstvo postopoma razvija v donosno gospodarsko panogo, v kateri bodo kmetijski proizvajalci nastopali kot tržni proizvajalci na kmetijskih posestvih in v proizvodnem sodelovanju z zadrugo. Kmetijske proizvajalke postajajo z modernizacijo kmetijstva kot kvalificirana delovna sila vedno pomembnejši činitelji v kmetijski proizvodnji, v upravljanju na posestvih in v zadrugah. Toda za zgraditev socializma in kvaliteto novih odnosov med ljudmi nam je potreben človek, ki ne bo usposobljen samo za delo v proizvodnji ali kje drugje, čeprav je tudi to velike važnosti, temveč človek, ki bo vsestransko ustvarjalno aktiven v družbenem in političnem življenju tudi izven svojega delovnega mesta. Splošni gospodarski in družbeni napredek, delavsko in družbeno upravljanje ter komunalni sistem dajejo človeku, ki vlaga svoje ustvarjalne sile in sposobnosti v izgradnjo socializma, vse večje možnosti, da v celoti zaživi tudi kot upravljevec naše družbene skupnosti. Tu nastopa človek kot pomembna osebnost, kot enakopraven in odgovoren član naše skupnosti. Njegova ustvarjalna sila in moč lahko prihaja do popolnega izraza pri reševanju konkretnih problemov. Pri tem delu vedno bolj spoznava pomembnost človekove osebnosti v naši družbi. Ravno to pa mu pravzaprav tudi daje neizčrpne moralne sile, da po svojih sposobnostih deluje za rešitev družbenih problemov. Ko se v te probleme poglobi in si jih je v svesti, postanejo tako rekoč sestavni del njegovih lastnih vprašanj. Ob tem tudi vse bolj spoznava povezanost osebne blaginje in napredka z napredkom in blaginjo skupnosti in da je socialistična izgradnja vse bolj odvisna tudi od njegove sposobnosti, aktivnosti in ustvarjalnosti.

Družbeno politična aktivnost kmetijskih proizvajalk

Kmetijske proizvajalke čedalje bolj posegajo tudi v družbeno politično življenje. Svojo politično zrelost dokazujejo ob vseh pomembnih političnih akcijah in manifestacijah, pri volitvah in ob drugih priložnostih. V zadnjih letih opazamo znaten porast v aktivni udeležbi kmetijskih proizvajalk na zborih volivcev, sestankih SZDL, združnih zborih, in to kljub nekaterim zaostalim pogledom. Mnogo jih aktivno deluje v organizaciji Rdečega križa, v društvih prijateljev mladine, v šolskih odborih in odborih šolskih kuhinj, v sekcijah združnic pri zadrugah, v združnih svetih, nekaj pa jih deluje tudi v svetih za zdravstvo in socialno politiko pri občinskih ljudskih odborih. V okrajih Maribor in Murska Sobota n. pr. zasedajo kmetijske proizvajalke svojih 3700 odborniških mest. Seveda so nekatere med njimi odbornice v več organizacijah hkrati. Vsekakor udeležba kmetijskih proizvajalk v družbenem življenju napreduje iz leta v leto, vendar pa še vedno močno zaostaja za njih udeležbo v proizvodnji, kar velja zlasti za delavke v kmetijstvu. Zaradi zaostalih pogledov

na položaj žene v družbi, predvsem v kmečkih predelih, zastopa člane družine v javnosti po navadi gospodar. To se na splošno odsvita pri udeležbi žensk zlasti v odborih SZDL, ljudskih odborih, krajevnih odborih, v svetih za gospodarstvo in kmetijstvo pri občinah in tudi na drugih odgovornih mestih v kmetijstvu. Vzrokov za to pač ni treba iskati samo v preobremenjenosti žensk, v njihovi premajhni splošni razgledanosti in v nepopolni šolski izobrazbi, temveč tudi v tem, da ni bilo dovolj načrtnega dela za vzgojo ženskih kadrov za opravljanje družbenih funkcij in tudi ne dovolj sistematične kadrovske politike. Nezadovoljiva udeležba kmetijskih proizvajalk pri opravljanju družbenih funkcij je najmanj v skladu z demokratičnim mehanizmom družbenega samoupravljanja. Tu pravzaprav niti ne mislimo na ustvarjalno moč in sposobnost tistih, ki se v svoji vnemi za graditev socializma ob sleherni priliki uveljavljajo že same. Toda med 200 000 kmetijskimi proizvajalkami bi pač našli mnogo več takih, ki so sposobne in pripravljene delati na enem ali drugem področju družbenega življenja. Na drugi strani pa bi se morale kmetijske proizvajalke same vedno bolj zavedati, da je reševanje številnih vprašanj, zlasti tistih, ki jih kot proizvajalke, matere in gospodinje najbolj občutijo, odvisno tudi od njihove aktivnosti in prizadevanj v odborih političnih in družbenih organizacij, v organih samoupravljanja, v ljudskih in krajevnih odborih, v zborih volivcev itd. Nujno je, da se ženske v večjem številu in smejeje vključujejo in delujejo v družbenem življenju. Pri konkretnem delu se bodo usposabljevale tudi za prevzem odgovornih nalog in si obenem širile obzorje.

Zato bomo morali v prihodnje:

— bolj usmerjati kmetijske proizvajalke k aktivnemu delovanju na tem ali onem področju družbenega življenja, da bodo tudi one po svojih sposobnostih pomagale reševati vprašanja, ki se porajajo ob naši socialistični graditvi;

— družbene, politične, gospodarske in druge organizacije usmerjati k proizvajalkam, da jih bodo bolj pritegnile k svojemu delu in jih zanj tudi usposobile, zlasti pa, da bodo vodile načrtno kadrovsko politiko, in sicer stalno, ne samo ob volitvah in drugih priložnostih.

Socialistična zveza delovnega ljudstva

V SZDL, v naši vseljudski politični organizaciji, ki je pobudnik in nosilec družbeno pomembnih akcij, je včlanjenih 58,40 % volivk. V dosedanjih odborih osnovnih organizacij jih je bilo samo 18,17 %, v občinskih odborih 20,1 %, v okrajnih pa 16,45 %. V članstvu SZDL in njenih odborih je premalo kmetijskih proizvajalk tudi zaradi tega, ker je njihovo vključevanje v članstvo SZDL in v njene odbore večkrat slonelo le na kampanjski agitaciji, premalo pa na tem, da bi te proizvajalke pritegnili k reševanju konkretnih problemov v vasi in komuni. Tudi to je mimo drugega vzrok, te proizvajalke niso vedno našle svojega mesta in dela v SZDL in da so se bolj navezovale na delo v sekcijah zadružnic pri zadrugah, ki jih je tedaj bilo po številu toliko, da jo je imela skoraj vsaka večja vas. Sekcije zadružnic so si prizadevale za aktiviranje žensk pri izvajanju proizvodnih nalog v okviru zadrug, za uvajanje proizvajalk v družbeno politično delo izven zadruga kakor tudi za vprašanja, ki se tičejo družine in gospodinjstva. Sekcije zadružnic pa v svoje delo niso zajele delavk s kmetijskih posestev, tako da so te bile v preteklem obdobju več ali manj prepuščene same sebi, zato jih

je tudi najmanj v članstvu SZDL in v drugih organizacijah. Nasploh so pa sekcije združnic imele lepe uspehe.

Toda mnogi odbori SZDL in drugi so menili, da so vprašanja aktivnega družbenega dela in položaja kmetijskih proizvajalk rešena že s tem, če le-te delujejo v sekcijah združnic. Zato sami tudi niso dovolj skrbeli za ta vprašanja ali pa so odgovornost zanje kratko malo prepuščali sekcijam združnic. Delali so to pač zato, ker so vse premalo poznali probleme, ki so povezani s položajem žensk v družbi.

Tovariš Kardelj je v knjigi »O problemih socialistične politike na vasi« dejal, da mora skrb za delo z ženskami in mladino na vasi postati vse bolj stvar SZDL bodisi v okviru zadruga ali v sodelovanju z njo. Glede na vsebino dela, ki jo je sprejel V. kongres SZDLJ, in glede na novi statut, ki prinaša nove oblike in metode dela v organizacijo SZDL, bi bilo prav, da bi kmetijske proizvajalke in združnice še bolj povezovali v SZDL. Krajevni odbori SZDL in njihove sekcije so teritorialno najbližje ljudem in dejansko nudijo največ možnosti za aktivno delovanje članstva. Sekcije SZDL pri krajevnih odborih se bodo organizirale za razna konkretna družbeno politična in gospodarska vprašanja, lahko pa tudi za vprašanja, ki se tičejo družine. Za delo v sekcijah se kmetijske proizvajalke odločijo pač glede na svoje zanimanje za tista vprašanja, ki je zanje bila pri GO SZDL organizirana sekcija, kakor tudi po svojih sposobnostih za reševanje zadev ter glede na hotenje in napredek na tem ali onem področju gospodarskega in družbenega življenja. Katere sekcije se bodo najprej organizirale, je odvisno od problemov, ki so pereči na območju krajevnih odborov, in pa od okoliščine, koliko je članom SZDL kakor tudi kmetijskim proizvajalkam do tega in koliko si prizadevajo, da se ti problemi rešijo. Kmetijske proizvajalke postanejo lahko pobudniki in aktivni delavci pri reševanju konkretnih problemov v sekcijah krajevnih odborov SZDL.

Sedaj, ko se kmetijske zadruga združujejo v večje gospodarske enote in se obenem v številnih vaseh ukinjajo njihova središča, bodo aktivne združnice našle svoje mesto in delo v krajevnih odborih SZDL, kjer bodo skupno z delavci in delavkami kmetijskih posestev ter drugimi vaščani razvijale svojo aktivnost in v sekcijah SZDL reševale probleme svojega kraja. Organizacije SZDL pa naj jim pomagajo in z njimi sistematično delajo, da bodo postale aktivni činitelji ne le v proizvodnji, ampak tudi v političnem in družbenem življenju.

Komuna ob današnjih pogojih in dosežkih ter stopnji materialnega razvoja se vse bolj razvija v svobodno združenje proizvajalcev, upravljavcev in potrošnikov. V komuni nastopajo proizvajalci in drugi hkrati kot upravljavci, potrošniki in porabniki zdravstvenih, kulturnih in prosvetnih kakor tudi drugih družbenih ustanov. To jih tudi navaja, da se vse bolj živo zanimajo za gospodarjenje v komuni, za njene družbene načrte, za razvoj javnih služb in objektov družbenega standarda, za trošenje sredstev ipd. Kam in kako bo vložen presežek dela, ki je bil ustvarjen v komuni, je predvsem odvisno od državljanov samih, od njihovih stališč, ki so jih razložili na zborih volivcev, in od sklepov, ki so jih sprejeli na ljudskih odborih. Reševanje gmotnih in družbenih problemov v komuni je torej odvisno od državljanov samih, od njihovega dela v proizvodnji in od njihove dejavnosti in stališč v samoupravnih organih. Kmetijske proizvajalke se uveljavljajo v komuni kot proizvajalke in potrošnice, medtem ko njihova udeležba pri upravljanju napreduje le počasi.

V občinskih ljudskih odborih je 51 kmetijskih proizvajalk, od teh jih je 15 v zborih proizvajalcev. V svetih za kmetijstvo in gozdarstvo jih je 48 izmed 800 članov, v okrajnih svetih pa 7. Nekoliko več jih je v svetih za zdravstvo in socialno politiko ter v šolskih odborih. V okrajnih ljudskih odborih so proizvajalke zelo redke. Vzrokov za majhno udeležbo kmetijskih proizvajalk v ljudskih odborih, njihovih svetih in komisijah je več. Menim, da je osnovni vzrok v tem, ker pri proizvajalkah samih še ni dovolj razčiščeno in jasno, kje je mesto za reševanje številnih zadev. Še vedno se premalo zavedajo, da so tudi one sestavni del tistih, od katerih je odvisna slaba ali dobra rešitev posameznih vprašanj tako s področja gospodarstva, družbenega standarda in drugih, kolikor pri tem ne igrajo vloge tudi zaostala gledanja, religiozni in drugi predsodki bodisi njih samih ali okolice. Na drugi strani pa je vzrok v tem, ker tudi nekatera vodstva premalo napravijo, da bi se to stanje popravilo, ker tudi sama še nimajo dovolj razčiščenih pogledov, ki so vezani na položaj in delovanje žensk v družbenem življenju. Zato bo treba za prihodnje volitve občinskih in okrajnih ljudskih odborov, njihovih svetov in komisij načrtno pripraviti in tudi uspeti, da bo izvoljenih več kmetijskih proizvajalk.

Krajevni odbori zavzemajo zelo važno mesto v našem komunalnem sistemu. Kot samoupravni organi na podeželju imajo pravzaprav dvojno funkcijo:

1. delujejo kot zveza med volivci in ljudskimi odbori, tako da tolmačijo politiko ljudskih odborov, skrbijo, da se izvajajo njihovi sklepi, in jim posredujejo predloge volivcev. Dobro delovanje krajevnih odborov bo vedno bolj omogočalo državljanom, da bodo v celoti soodločali v občinskih zadevah,

2. Rešujejo širše naloge družbenega in družinskega standarda, ki nastajajo zaradi vedno večjega vključevanja žensk v tržno proizvodnjo in pa zaradi sprememb v strukturi prebivalstva in družinskega gospodinjstva. Pri svojem dosedanjem delu so krajevni odbori imeli precejšnje uspehe, posebno na področju komunalnega standarda, ker so urejali zadeve, ki so bile za državljane življenjskega pomena. Razpoložljiva sredstva so skoraj vsi znatno povečali s prispevki ljudi v delu, materialu in denarju. Prvenstvene naloge nekaterih krajevnih odborov bodo še vedno zadeve komunalnega standarda, kar je tudi razumljivo. Toda koder so te zadeve več ali manj urejene in koder je večina kmečkih žena vključenih v tržno proizvodnjo, se bodo morali krajevni odbori v svojem delovanju hitreje preusmerjati, da bodo reševali tudi širše naloge, ki izhajajo iz potreb teh družin. V svojem dosedanjem delu so ti odbori premalo težili za reševanjem širših zadev, ker mnogi med njimi po svoji sestavi niso več ustrezali novi vsebini dela. V teh odborih je le malo kmetijskih proizvajalcev ki delajo na posestvih in v proizvodnem sodelovanju z zadrugo, mladih ljudi skoraj ni, žensk pa je od 11 000 odbornikov 346 ali 3,2 %. Treba bo sestavo odbornikov spremeniti tako, da pridejo vanje tisti državljani, ki jim je glede na spremenjene pogoje življenja in dela kmečkih družin največ do tega, da se upravljajo njihove življenjske zadeve tudi izven družinskega kroga v okviru krajevnih in stanovanjskih skupnosti. Ker odhaja z vasi pretežno moška delovna sila, se bo moderna proizvodnja naslonila predvsem na kmetijske proizvajalke, toda kot kvalificirane delovne moči. To jim še posebej nalaga dolžnost, da najdejo časa, volje in energije ter si prizadevajo, da se strokovno čimprej in čimbolj usposobijo. Tako bodo v proizvodnji imele tudi več uspehov, razviti mehanizem samoupravljanja pa bo v družbeno delo pritegnil vedno več pro-

izvajalk: Novi položaj jim nalaga pravzaprav tudi nova bremena. V proizvodnji in upravljanju prevzemajo vrsto novih nalog. Njihove dolžnosti do družine pa so v večini primerov ostale neizpremenjene. Toda pustiti kmetijsko proizvodnjo zgolj v njenem ozkem gospodinjstvu in gospodarstvu bi pomenilo pustiti jo v odvisnosti od zaslužka drugih, izločiti jo iz družbene proizvodnje in iz družbenega dela, jo torej pasivizirati kot proizvajalko in upravljavko, napraviti iz nje nesvobodnega in neenakopravnega človeka, kar ni v skladu z osnovnimi principi naše socialistične politike.

Neskladnosti, ki nastajajo zaradi novega položaja proizvajalk v proizvodnji, družini in družbi z njihovimi skoraj nespremenjenimi obveznostmi v gospodinjstvu in družini, rešuje naša družba na eni strani tudi s tem, da vlaga veliko naporov in družbenih sredstev za modernizacijo kmetijstva, kjer se pravzaprav ustvarja materialna podlaga tudi za dvig družinskega in družbenega standarda. Razvoj lahke industrije omogoča, da prihaja na trg vedno več tehničnih pripomočkov za gospodinjstva in zlasti za službe, ki se opravljajo za gospodinjstva izven doma. Prehrabna industrija daje na voljo široki potrošnji vedno več takih proizvodov, ki so jih potrošniki včasih pripravljali doma. Mreža pekarn, zlasti prodajaln kruha, se je precej razširila tudi na podeželju. Zato mnogo kmečkih družin kruha ne peče več doma. V mnogih krajih izbira in prodaja izdelkov prehrabne industrije v ničemer ne zaostaja za mesti in industrijskimi središči. Po vojni je bilo elektrificiranih z znatnimi družbenimi sredstvi in s sredstvi državljanov nad 3500 vasi. Električno omrežje pa zajema 8500 vasi in zaselkov.

Električni in drugi pripomočki ter izdelki prehrabne industrije naglo prodirajo v gospodinjstva na vaseh in marsikateri družini olajšujejo delo v gospodinjstvu. Na drugi strani pa je z zakonom o stanovanjskih skupnostih omogočeno, da se v okviru stanovanjskih skupnosti in krajevnih odborov organizirajo službe za pomoč družini in gospodinjstvu na vasi, tako službe za varstvo in vzgojo otrok, za družbeno prehrano, za preskrbo starejših oseb, bolnikov in porodnic, dalje kopalnice, pralnice, likalnice, krpalnice in drugo. Kdaj, kje in kakšne službe se bodo organizirale najprej, je odvisno od ljudi samih, od njihovih potreb in pripravljenosti, da te službe organizirajo, upravljajo in financirajo. Jasno je, da potrebo po službah za pomoč družini bolj čufijo tam, kjer so mož, žena in tudi drugi člani družine vključeni in usposobljeni za specializirano delo v tržni proizvodnji. Take družine ne morejo več upravljati doma vseh del, zato tudi so te službe namenjene prvenstveno njim. Tudi bodo ljudje z visoko produktivnostjo v proizvodnji od svojega zaslužka lažje plačevali te storitve, ki se bodo zanje opravljale izven doma. Torej bo večji zaslužek rezultat večje produktivnosti dela tudi pri ženskah. Tako bodo zaradi večje produktivnosti pri delu vse lažje plačevale te storitve. Z visoko produktivnostjo pri delu pa se bodo hkrati večali tudi skupni skladi. Kmetijske zadruge, kmetijska posestva in komune bodo imele več sredstev za vlaganje v družbeni standard, za zgraditev cest, otroških ustanov, šol, stanovanj, zdravstvenih in kulturnih domov ter drugih objektov, ki služijo državljanom. V veliko korist nas vseh je, da čim hitreje narašča delovna produktivnost, ker bodo tako hitreje naraščali skladi posameznikov in skupnosti. Družbeni in osebni standard, razvoj služb za pomoč družini in gospodinjstvu, kakor tudi povečana blaginja družbe in posameznika, vse to je tesno povezano s produktivnostjo dela posameznikov in tudi z njihovim družbenim udejstvom. Da povečamo in dosežemo visoko

produktivnost, je potrebna večja usposobljenost za delo v proizvodnji in tudi aktivno delo v delavskem in družbenem upravljanju. Tudi službe za pomoč družini in gospodinjstvu se ne morejo razviti ločeno od našega gospodarskega in družbenega razvoja, mimo potreb in hotenj ljudi ter ne glede na njihovo produktivnost pri delu, njihovo finančno zmogljivost in pripravljenost, da te službe opravljajo.

Ko razpravljamo in se pripravljamo, da bi organizirali službe za pomoč družini in gospodinjstvu, moramo imeti pred očmi naš gospodarski in družbeni razvoj, našega človeka, njegovo gospodarsko in siceršnje zmogljivost, njegove potrebe, njegovo prizadevnost in pripravljenost, da aktivno sodeluje pri reševanju vprašanj, ki nastajajo spričo novega človekovega položaja v naši družbi. S splošnim gospodarskim napredkom, zlasti z razvojem industrije je vedno močnejša tudi tehnična podlaga za modernizacijo gospodinjstva, obenem pa se zboljšujejo pogoji za razvoj drugih služb v stanovanjskih in krajevnih skupnostih. Tehnično podlago gospodinjstva in druge službe je treba razvijati v stanovanjskih in krajevnih skupnostih tudi zato, da družine in posameznike, ki so vključeni v družbeno proizvodnjo in družbeno delo, osvobodimo tistih opravil, ki jih kot proizvajalci ne morejo več opravljati doma, ne da bi pri tem trpelo njihovo delo v proizvodnji in upravljanju kakor tudi njihovo osebno in družinsko življenje. Gre za sprostitev človeka, da bi se lažje posvetil proizvodnji in družbenemu delu, pri tem pa imel več časa zase in družino in tako zaživel v družini in družbi življenje srečnega svobodnega človeka. Zaradi tega je potrebno, da si posamezniki in organizacije odločno prizadevajo za ureditev tehnične baze gospodinjstva v servisih stanovanjskih in krajevnih skupnosti. Tako namreč bomo hitreje prišli do mehanizacije za opravljanje nekaterih gospodinjstvih opravil ter drugih služb za družine in posameznike, ki so jim te službe najbolj potrebne. Službe v stanovanjskih skupnostih za več prebivalcev skupaj bodo brez dvoma cenejše. Prebivalci bodo lažje prispevali del sredstev za ureditev skupnih služb, za nabavo skupnega pralnika, televizorja, za opremo otroške ustanove, šolske kuhinje, kopalnice itd. Prenos nekaterih gospodinjstvih in drugih opravil na službe izven doma razbremeni družino in posameznika, medtem ko mehanizacija individualnih gospodinjstev sicer fizično olajša nekatera dela, a hkrati prinaša novo obremenitev z modernimi gospodinjstvi pripomočki ter ženi in družini po nepotrebnem jemlje dragoceni čas. Z industrializacijo dežele se je struktura prebivalstva pri nas hitro in močno spreminjala. Od kmetijstva živi po nepopolnih podatkih 30 % ljudi, vendar se bo klasična podoba kmetijstva naglo spremenila zlasti z novim petletnim načrtom. Razlike med vasjo in mestom naglo zginevajo. Zlasti so se spremenile večje strnjene vasi. V njih živijo delavci, zadružniki, intelektualci in drugi. Pri organizaciji služb za pomoč družini in gospodinjstvu moramo upoštevati velike spremembe, ki nastajajo na vasi, in organizirati službe, ki bodo v okviru stanovanjskih in krajevnih skupnosti lahko rabile prav vsem. Napraviti je treba program za razvoj teh služb, združiti vse sile in sredstva prizadetih, ker le tako bomo z združenimi sredstvi in močmi ter z aktivnim delom državljanov hitreje prišli do teh služb. Če bomo stvari pravilno zastavili, se bodo tudi sredstva, ki jih bo družba dajala v te namene, prav tako večala in morda še bolj, kakor se večajo sredstva, ki jih krajevnim odborom daje komunalni standard. Od številnih služb, ki bi jih organizirali in razvili v stanovanjskih in krajevnih skupnostih, se bom v svojem nadaljnjem izvajanju dotaknila le najnujnejših.

Varstvo in vzgoja otrok

Kvalitetne spremembe v kmetijstvu omogočajo, da se v družbeno proizvodnjo vključuje vedno več ženske delovne sile. Med kmetijskimi proizvajalci je nad 60 % žensk, na kmetijskih posestvih pa jih je med delavci kar 40 %. Večina delavk na posestvih je mladih in z otroki. Da bodo te proizvajalke uspešno delale v proizvodnji in opravljale državljanske dolžnosti, ne da bi se odrekle materinstvu in ne da bi škodo trpeli otroci, je potrebno organizirati varstvo otrok v času, ko so starši zaposleni v proizvodnji. Varstvo, vzgojo in nego otrok namreč ni moč odlagati na druge dneve v tednu ali mesecu, kakor lahko storimo z nekaterimi drugimi deli. Otrok potrebuje nego in skrb vsak dan in ob vsakem času. V Sloveniji se v raznih otroških ustanovah oskrbuje 8965 otrok. Od teh je 46 % otrok nameščencev, 41,9 % otrok delavcev in 4,5 % otrok kmetijskih proizvajalcev.

Kako rešujejo zaposlene matere varstvo otrok v času, ko delajo v proizvodnji, zlasti v delovnih konicah, ko traja delovni čas v kmetijstvu na dan po 10 ur in tudi več, je posebno vprašanje. Po podatkih, s katerimi razpolagamo, samo 20 % kmetijskih delavk pušča otroke v varstvu, kō gre na delo. Druge jih vodijo s seboj na polje, v hleve ali pa jih puščajo doma brez varstva. Tudi na delu so otroci brez nadzorstva izpostavljeni raznim nevarnostim (stroji, živina, orodje). V nevarnosti pa je večkrat tudi družbeno imetje, ker se otroci večkrat igrajo s predmeti, ki lahko povzročijo požare in druge nesreče. Ker za varstvo otrok ni poskrbljeno, vodstva posestev dopuščajo materam, da vozijo otroke s seboj, čeprav jih pri delu ovirajo, tako da sta prizadeta njihova produktivnost in zaslužek kakor tudi končni uspeh podjetja. V okraju Ljubljana ima na 25 kmetijskih obratih 511 družin več kot 1200 otrok. Za vse te otroke pa je ena sama kombinirana otroška ustanova v Kočevski Reki, ki sprejme do 30 otrok. V okraju Maribor imajo zaposleni delavci 4011 otrok do 14. leta starosti. Tehnika in znanost doživlja tudi v kmetijstvu silovit razvoj, družbeno varstvo otrok pa močno zaostaja za našimi možnostmi. Ne smemo dopustiti, da bi bil otrok, ki je za roditelje in družbo nekaj najdragocenejšega, svojim staršem ovira pri delu, upravljanju in pridobivanju znanja, pač zato, ker premalo odločno rešujemo vprašanje družbenega varstva otrok in ker premalo storimo, da bi se tudi starši sami v večji meri kakor sicer zavzeli za reševanje tega vprašanja.

Za delo z otroki po končani šoli mnogi roditelji ne najdejo časa, drugi spet tega dela ne zmorejo. Znanje mnogih otrok je po končani osemletki pomanjkljivo. Zaradi tega imajo velike težave zlasti tisti otroci, ki gredo v strokovne in druge šole. Vprašanja družbenega varstva in vzgoje otrok bi morali hitreje reševati vsi činitelji: ljudski odbori, sveti za varstvo družine, organi upravljanja, zadružne, sindikalne in druge organizacije ter ZPM. V perspektivnih petletnih načrtih komun in drugih organizacij ter stanovanjskih in krajevnih skupnosti bi moral zavzeti važno mesto perspektivni načrt razvoja kombiniranih ustanov za varstvo in vzgojo otrok. Perspektivni program za razvoj teh ustanov naj bi bil predložen v razpravo zborom volivcev, da bi se volivci seznanili s to problematiko, se zavzeli za rešitev ustreznih vprašanj in te ustanove tudi fizično podprli. Starši, ki rešujejo te probleme po svoje in vsak zase, naj bi bili odločnejši pobudniki za reševanje problemov družbenega varstva in vzgoje otrok v okviru stanovanjskih in krajevnih skupnosti. Za sedanje in bodoče otroške ustanove pa bi pristojni organi morali storiti naslednje:

— urediti delovni čas teh ustanov tako, da bi bile odprte v času, ko starši delajo v proizvodnji,

— teh ustanov ne bi smeli zapirati v poletnem času, zlasti ne ob delovnih konicah, in tudi ne tam, kjer teče proizvodnja nepretrgoma (živinoreja, predelava),

— poklicni in laični kader v teh ustanovah je treba razporediti tako, da bodo delovale ustanove tudi v popoldanskem času, ko poklicni vzgojitelj konča svojo dnevno obveznost,

— organizirati dopisno šolo in razne seminarje za laični kader, ki naj bi delal v teh ustanovah,

— z organiziranjem otroških ustanov bi morali začeti nekoliko smejeje. Zlasti je treba organizirati preproste in cenene oblike otroškega varstva, ponekod morda za začetek tudi samo sezonske ali kakršne pač dovoljuje gospodarska zmogljivost roditeljev in družbe. Vendar naj bi te ustanove bile kombinirane in naj bi sprejemale predšolske in šolske otroke. V njih naj bi otroci dobivali tudi kosilo in pomoč pri pripravi za šolo.

Prehrana in stanovanjske razmere

Prehrana kmetijskih in gozdnih delavcev je zadeva, ki jo bo treba še posebej obdelati glede na naravo dela v kmetijstvu in gozdarstvu, na raztresenost in oddaljenost delovišč (tudi do 30 km) itd. Nekatera posestva so začela ustanavljati obrate družbene prehrane, vendar se v njih hranijo večinoma le samski delavci in nameščenci, zato tudi zmogljivost teh obratov ni povsod izkoriščena. Na drugi strani pa se mnogi delavci hranijo tako, da nosijo s seboj suho hrano in so na delu ves dan brez toplega obroka. Nekatera posestva so urnik dela priredila tako, da so zaposlene žene proste od 11. do 13. ure, da v tem času oskrbijo za družino kosilo. Prehrana kmetijskih delavcev je enolična in dostikrat premalo kalorična, da ne govorimo o pomanjkljivi sestavi tudi zaradi slabih prehranskih navad. Nekatera posestva so dala nekaj sredstev za ureditev družbene prehrane in nekaj tudi za regres na prehrano v obstoječih obratih, vendar se ti obrati povsod borijo z velikimi težavami zaradi prostorov, denarja za opremo in pa premajhnega števila strokovnih moči za pripravo hrane. Premalo storimo, da bi se popravilo stanje zlasti glede strokovne delovne sile za pripravljanje hrane. Tudi tedaj namreč, ko zavodi za napredek gospodinjstva in občinski centri prirejajo tečaje za izpopolnjevanje tega kadra, le redkokdaj vidimo med uslužbenkami tovarišice s kmetijskih obratov.

Tudi prehrana otrok kmetijskih delavcev in kmetovalcev je pomanjkljiva, ker jim matere ne utegnejo vselej ob pravem času nuditi toplo hrano. V Sloveniji dobiva v šolskih kuhinjah 179 379 ali 83 % šoloobveznih otrok malico, 23 349 ali 11 % učencev pa tudi opoldanski obrok hrane. Roditelji bi se morali bolj zavzeti, da bi se število šolskih kuhinj, kjer bi otroci dobivali tudi opoldanski obrok hrane, povečalo, vendar z njihovimi prispevki v denarju ali živilih. S tem bi bila marsikatera mati rešena skrbi in tudi truda s pripravljanjem hrane otrokom. Otroci pa bi ob pravem času dobili toplo hrano, kar bi brez dvoma vplivalo tudi na njihovo rast in razvoj, na njihove umske in telesne sposobnosti.

Za ureditev prehrane kmetijskih delavcev bi bilo potrebno:

— da bi okrajni zavodi in centri za napredek gospodinjstva z vodstvi posestev in zadrug proučili vprašanje, kako poskrbeti za prehrano kmetijskih in gozdnih delavcev, ter obenem pripravili predlog za organizacijo te prehrane, nudili strokovno pomoč pri ustanavljanju obratov družbene prehrane in usposabljali tudi strokovne moči za te obrate,

— da bi CZZNG pomagal pri načrtovanju in sestavljanju programa za prehrano v obratih, pripravil jedilnike in posredoval izkušnje med okraji in centri,

— da bi začeli življenjsko urejati obrate družbene prehrane. Predvsem je treba izkoristiti vse možnosti, da se z majhnimi sredstvi uredijo prostori za pripravo hrane (v počtev pridejo lahko kmečke kuhinje, gostilniške in tudi poljske kuhinje po zgledu tabornikov),

— sindikati, vodstva podjetij, delavske univerze in drugi pa naj bi priredili predavanja za delavce o zdravi prehrani. Mnogi delavci tudi zaradi slabe prosvetljenosti odklanjajo hrano v obratih, češ da je predraga, hkrati pa zapravljajo denar za alkoholne pijače.

Stanovanjske razmere delavcev v kmetijstvu so precej kritične. Kmetijska posestva so se zadnja leta združevala v kombinata in so skoraj povsod prešla na specializirano proizvodnjo. Za zgraditev kmetijskih obratov smo v pretekli petletki veliko investirali. Proizvodnja na teh obratih je naglo naraščala, zlasti živinorejska. Obrati potrebujejo čedalje več kvalificirane delovne sile. Stanovanjski sklad, ki ga imajo posestva, pa nikakor ne ustreza, predvsem je premajhen. Zgraditev stanovanj za kmetijske delavce — kljub določenemu napredku v preteklem letu — močno zaostaja za rastjo in napredkom posestev. Tako n. pr. so na obratu Mlaka (Kmetijsko posestvo Kočevje) v preteklem letu naglo povečali proizvodnjo. Zgradili so dva hleva za 1000 svinj, porodnišnico za 60 plemenskih svinj, 4 hleve za pitano živino po 180 glav in 2 hleva za 300 glav živine ter še 2 hleva za krave po 100 glav. Vsi hlevi so že napolnjeni. V teh hlevih so zaposlili 30 novih delavcev. V vseh povojnih letih pa niso na tem obratu zgradili niti enega stanovanja. V slabih nehigijskih barakah stanuje 24 delavcev, nekaj družin pa v takih stanovanjih, ki niso primerna za ljudi. Tudi na nekaterih drugih obratih niso nobena izjema primeri, da imajo zasilne stanovanjske prostore urejene v bivših hlevih, skladiščih in podobno. Tudi družinski stanovanjski prostori v okviru sedanjih hlevov niso nobena redkost, saj jih najdemo tako na neurejenem zastarelem obratu kakor v moderno urejenih hlevih. Nič posebnega tudi niso bivališča delavk v prostorih, ki so bili predvideni za shranjevanje strojev, v lopah, v katerih spiyo, kuhajo in perejo, ali pa komaj 20 m² veliko bivališče za 15 sezonskih delavcev. Zaradi slabih stanovanjskih razmer mnoge prekmurske družine pošiljajo svoje otroke v rejó svojcem ali drugim. Pridni delavci zaradi slabih stanovanjskih razmer neradi ostajajo na posestvih, zato je temu primerna tudi fluktuacija delovne sile. Prav tako pa je v nevarnosti tudi zdravstveno stanje teh ljudi. Menim pa, da slabo zdravstveno stanje ni vse, kar preti ljudem, ki žive pod takimi pogoji. Dejstvo, da se pogloblja razlika med razvijajočo se modernizacijo kmetijske proizvodnje ter neurejenimi osnovnimi življenjskimi potrebami delavcev v kmetijstvu — ena izmed teh potreb je brez dvoma tudi primerno stanovanje — nikakor ne prispeva k prisvajanju kulturnih navad, k prosvetljenosti in humanostim in drugim kulturnim dobrinam, ne prispeva k oblikovanju socia-

lističnega človeka, ki bi le tak lahko zaživel srečno življenje zase in za svojo okolico.

Na kmetijskih obratih se zaposluje množica mladih fantov in deklet, zato je zelo važno, kakšne pogoje jim bomo nudili za delo in življenje. Ti mladi ljudje, ki prihajajo iz zaostale sredine z močno zasidrano staro miselnostjo in patriarhalno vzgojo, se naenkrat znajdejo v povsem novem okolju, na katero so premalo pripravljeni. Ugotoviti moramo, da smo za njihovo lažjo prilagoditev na nove pogoje do sedaj prav malo storili, čeprav je ta mladina nosilec novih elementov, ki rušijo staro zakoreninjeno moralo. Seveda so stare navade, stara miselnost, patriarhalni odnosi, zdravstvena neprosvetljenost, zaostalo gledanje na vlogo ženske, kakor tudi onesvečenost žensk samih le precejšnja ovira hitrejšemu oblikovanju pozitivnih socialističnih odnosov med ljudmi in spoloma. Boljša in skrbnejša priprava te mladine za življenje bi odpravila hude posledice, ki so za marsikaterega mladega človeka usodne. Vzemimo primere nekaterih deklet, ki že prvo leto po prihodu na posestvo dobijo otroka. Same so brez kvalifikacije, brez materialnih sredstev, brez stanovanja in pogosto nedozorele, da bi lahko nudile otroku toplino, dom in ljubezen. Ti problemi že samo po sebi težavno situacijo še bolj zaostre. Načenja se stanovanjsko vprašanje v še hujši obliki, vprašanje otrokove oskrbe in pomoči dekletu, da končno le premaga težave nezaželenega materinstva. Gre pa obenem tudi za vprašanje spolne vzgoje in spolnega pouka v smislu odgovornosti tako do otroka kakor do dekleta, ki nosi posledico dejanja dveh. Ob nadaljnjem pouku za življenje ne bi smeli prezreti tudi pouka o kontracepciji. Gotovo je na posestvih in na vaseh veliko dozorele odrasle mladine s pravilnim odnosom do teh vprašanj, ki pa morajo počakati s snovanjem družine in rojstvom otrok. Rojstvo otroka zahteva skrbno pripravo, gmotno osamosvojitvev in topel dom. Brez tega si težko zamišljamo srečno družino in take pogoje, ki jih otrok potrebuje za svoj razvoj. Za pomoč mladini moramo nekaj storiti. To obsežno izobraževalno delo zahteva večjo aktivnost skrbstvenih in zdravstvenih organov, organizacij, Rdečega križa, centrov za izobraževanje, delavskih in ljudskih univerz v komuni, socialnih delavcev itd. Ni dovolj, da v perspektivnih planih komun, gospodarskih in drugih organizacij zajamemo samo proizvodne naloge, gradnjo hlevov, nakup živine in podobno, ne vnašamo pa vanje tudi tistih elementov, ki so pogoj za ureditev primerne življenja delavcev in tudi pogoj za nemoteno proizvodnjo.

Če ne bomo vzporedno z velikimi naložbami v kmetijstvu reševali stanovanjskih in drugih problemov za one ljudi, ki bodo delali v tej specializirani proizvodnji, bo ogrožena tudi uspešnost teh naložb. Pri gradnji stanovanj za kmetijske delavce so še precejšnje nejasnosti, kje naj bi se stanovanja gradila in kakšna naj bodo. Nekateri zagovarjajo načelo, da je treba stanovanja graditi neposredno ob deloviščih, torej izven naselij, in sicer zaradi same narave delovnega procesa, zlasti v živinorejski panogi. Ob teh deloviščih pa ponekod gradijo stanovanja brez prostorov za umivanje in kopalnic, kakor da bi delavcem vse to ne bilo potrebno. Nerazumljivo je, zakaj dopuščamo eno in drugo. Delavci in strokovnjaki ne stanujejo radi v odročnih deloviščih, odtrgani od življenja, od šol, kulturnih ustanov, preskrbovalnih in drugih objektov. Mislim, da je s tako prakso treba kratko malo prenehati in graditi stanovanja v naseljih, kjer so komunalne in druge naprave, pa tudi prostori za kopalnice, ki niso prav nobeno razkošje, temveč vsakdanja človekova po-

treba. Urbanisti, projektanti in ljudski odbori naj v prihodnje upoštevajo ta načela in jih v praksi uresničujejo. Za ureditev stanovanjskih vprašanj kmetijskih delavcev bi se morali bolj zavzeti tudi ljudski odbori. Reševanja teh vprašanj ne bi smeli prepuščati kmetijskim posestvom samim, ki so že tako močno obremenjena s proizvodnimi nalogami. Perspektivni načrti komun bi morali vsebovati tudi rešitve za ta vprašanja.

Splošno in strokovno izobraževanje

V razvitem mehanizmu družbenega samoupravljanja se bodo kmetijske proizvajalke vedno česče znašle pred dejstvom, da bodo razpravljale in sodelovale pri reševanju raznih vprašanj v gospodarstvu, zdravstvu, prosveti, kulturi ter komunalnih in socialnih zadevah. Tudi bo od njihove sposobnosti in spoznavanja stvari čedalje bolj odvisen sprejem kvalitetnih sklepov in rešitev za posamezna področja. To pa jim narekuje, da se nenehno usposablajo kot proizvajalke, upravljavke in družbene delavke in da v sebi prebude smisel in zanimanje tudi za gospodarska, tehnična in druga vprašanja.

V vrsti izobraževalnih ustanov so se pri nas v poslednjih letih izoblikovali:

- oddelki za odrasle pri rednih šolah,
- izobraževalna središča pri gospodarskih organizacijah,
- delavske in ljudske univerze.

Kmetijske proizvajalke so sicer v proizvodnji pridne kot mravlje, toda večina jih opravlja le težaška, nekvalificirana dela. Njihova splošna razgledanost je majhna, nepopolna je tudi osnovnošolska izobrazba. Tudi to je eden izmed vzrokov, da v družbeno delo ne posegajo bolj. Zato je potrebno, da se v okviru izobraževalnih ustanov napravi perspektivni načrt za izobraževanje proizvajalk, in sicer za:

- splošno izobrazbo,
- strokovno usposabljanje,
- šolanje v šolah za odrasle,
- izobraževanje za opravljanje družbenih funkcij,
- idejno-politično vzgojo,
- zdravstveno vzgojo in
- tehnično vzgojo.

Izobraževalno delo je potrebno čimbolj približati proizvajalkam ter najti primeren čas in kraj, do katerega bodo ženske lahko prišle brez večje zamude časa. Zlasti nujno pa je, da v njih, posebno pri ženski mladini vzbudimo več zanimanja za strokovno, zdravstveno, tehnično in splošno izobraževanje ter idejno-politično vzgojo.

Ob tem se mi zdi zelo pomembno poudariti pomen tečajev, ki jih je prirejal za mlada dekleta Rdeči križ. S temi tečaji bi morali sistematično nadaljevati in jih, če ne gre drugače, posebej prirejati tudi za mladino, ki ne dela na posestvih. Te tečaje bi bilo treba prirejati tudi za mladeniče in ne samo za dekleta, kajti zdravstvene vzgoje v življenju so potrebni eni in drugi. Na drugi strani pa bi bilo prav, da bi organizacije Ljudske tehnike sedaj, ko živimo v dobi tehnike in avtomatizacije, organizirale tečaje za dekleta pač z namenom, da bi pri ženski mladini vzbudili več zanimanja in smisla za tehniko, s katero se danes vedno bolj srečujejo tudi dekleta.

Zaključek

Nagel gospodarski in družbeni razvoj prinaša v našo vas velike gospodarske in družbeno-politične spremembe, ki do temelja spreminjajo položaj kmetijske proizvajalke v proizvodnji, družini in v družbi. Glede na to smo si pač vsi dolžni prizadevati:

— da se bodo te proizvajalke strokovno čimbolj usposabljale za delo v moderni proizvodnji,

— da bodo sodelovale v političnih, družbenih in gospodarskih organizacijah, organih upravljanja in ljudskih odborih,

— da si bodo pridobivale splošno, strokovno, tehnično zdravstveno in idejno-politično izobrazbo.

Družbenopolitične, gospodarske, sindikalne in zadružne organizacije, organi upravljanja ter ljudski odbori naj v svoje delo in v svoje perspektivne načrte vnesejo tudi tiste elemente, s katerimi bodo reševali prej nakazane probleme. Tako bodo vse hitreje ustvarjali pogoje, da se bodo proizvajalke lahko bolj pošvetile strokovnemu in javnemu delu ter osebnemu in družinskemu življenju. Tako bomo tudi hitreje odstranjevali ostanke preteklosti, ki ne tičijo vedno le v gospodarskih pogojih, temveč večkrat tudi v nas samih, v naših pogledih na položaj žene, v pogledih, ki večkrat nimajo nobene zveze s socialističnimi pogledi na ženo in tudi ne s socialističnim humanizmom.

Še posebej bi poudarila, da je potrebno več delati z mladino, zlasti bi se morali potruditi, da bi jo bolj spoznali, jo bolj razumeli in ji bolj zaupali, obenem pa vedeli, kje živi in v kakšnih okoliščinah in kdo vse vpliva na oblikovanje teh mladih ljudi.

STVARNO OMEJEVANJE HITROSTI

S proučevanjem v tej smeri so v ZDA dokazali, da je pri neki sorazmerno veliki hitrosti na dobro urejenih cestah z velikim prometom odstotek nesreč najnižji. Če upoštevamo prevožene razdalje, tedaj se pri najmanjših hitrostih avtomobilist dejansko zaplete v največ nesreč. Odstotek se znižuje, bolj ko se hitrost približuje 100 kilometrom na uro, iznenada pa poraste, brž ko preseže to mejo. Te ugotovitve bi lahko pripomogle k stvarnejšemu omejevanju hitrosti.

POLETNI ZDRSKI

Preiskave Brintanskega laboratorija za proučevanje cest (British Road Research Laboratory) v zvezi z relativnim vplivom določenega cestnega tlaka na njih drsnost so dokazale, da se je dostikrat bolj bati poletja kakor zime: cesta, ki je bila dolgo

razdobje suha, pa se nanjo nenadoma ulije ploha, je neprimerno bolj drsna, kakor če bi jo neprerahoma močil dež.

VEČ SREČE KAKOR V LOTERIJI

Na Holandskem vsako leto na vsakih 300 oseb enega doleti lažja ali težja poškodba v prometni nesreči. Statistike za leta 1955—1957 izkazujejo na 100 000 prebivalcev zaradi prometnih nesreč 16 smrtnih žrtev in 300 do 350 ranjenih.

PROMET V MESTU IN NA DEŽELI

Na Holandskem so otroci od 1 do 15 let po velikih mestih dvakrat bolj v nevarnosti, da se poškodujejo pri prometnih nezgodah, kakor v krajih z manj kot 20 000 prebivalci. Kar se pa tiče žrtev pri teh nesrečah, jih je največ med otroki s podeželja.